

חנוכה

איז צו באלייכטן דעם חוץ, דעם רשות הרבים.⁴

און לויט דעם וואָס עס איז ידוע אַז (די יניקה פון בחי' רה"ר, טורי דפרודא, איז (פון) קו השמאל — י"ל אַז די דאָזיקע צוויי חילוקים זיינען אָפּהענגיק איינער פון צווייטן.⁵

ב. אויף מצות מזוזה שטייט אַז זי איז שקולה כנגד כל המצות — ווייל זי איז כולל אַלע מצות.⁶ דערפון איז פאַרשטאַנדיק אַז די צוויי ענינים הנ"ל שבמצות מזוזה, איז דוגמתם פאַראַן אין אַלע מצות, וואָרום די פרטים זיינען דאָך בדומה צום כלל. און ווי מען זעט טאַקע ביי מצות, אַז רוב המצות ככולן:⁷

(א) דאַרפן געטאָן ווערן ביד ימין (און) ביי קרבנות איז עס מעכב אפילו בדיעבד.⁸

(ב) זיינען ניט פאַרבונדן מיט "חוץ".⁹ פאַראַן מצות וועלכע מען

א. מצות נר חנוכה איז גלייך צו מצות מזוזה: דערמיט וואָס ביידע (סיי מזוזה סיי נר חנוכה) דאַרפן זיין (א) ביי דער טיר: (פון) בית אָדער פון חצר.¹⁰ און (ב) מבחוץ.¹¹ ואעפ"כ איז אַ גרויסער אונטערשייד צווישן זיי:¹²

ערשטנס, מזוזה דאַרף זיין מימין און נר חנוכה דאַרף זיין משמאל.¹³ צווייטנס, דאָס וואָס מזוזה דאַרף זיין מבחוץ איז עס (ניט) צוליב דעם חוץ, נאָר) ווייל דאָרט איז דער אָרט וואו עס פאַנגט זיך אַן דער בית אָדער חצר.¹⁴ דאָקעגן דאָס וואָס נר חנוכה דאַרף זיין מבחוץ איז — ווייל ענינו

(1) בדי' נ"ח תש"ד בתחלתו: "במזוזה הפתח יש שתי מצות א' דאורייתא . . . והיא מצות מזוזה . . . והב' מצוה דרבנן כעין דאורייתא והוא מצות הנחת נ"ח". ומה משמע קצת שהמצוה דאורייתא שממנה יוצאת ונמשכת מצות נ"ח (ראה אגה"ק סכ"ט — קנ, א) היא מצות מזוזה, ולכאורה י"ל דנמשכת מנרות ביהמ"ק — כפשוטו הענין. וראה להלן סעיף ה' ובהערה 25.

(2) שבת כא, ב. מנחות לג, ב.

(3) ראה רש"י (ד"ה מבחוץ) ותוס' (ד"ה מצוה) שבת שם.

(3*) היינו במקום שישנן שתיקה, אבל יש מקום (וזמן) שמחייב בנ"ח ואין שם מצות מזוזה (ראה שו"ע יו"ד סרפ"ו) וכן להיפך (פתחים שבפנים, ועוד, זמן שמחוץ לזמן המבואר בשו"ע או"ח סי' תערב). וראה לקמן הערה 5.

(4) שבת כב, א.

(5) שלכן, גם כשיש מזוזה בפתח חצירו — לא פטר בזה את ביתו. ועד"ז יל"פ בשאר החילוקים דבהערה 3*.

(6) וכמבואר בארוכה בדי' נ"ח (תרמ"ג ותש"ד) בתחלתו, ולהעיר גם מאוה"ת ר"פ מקץ (נעתק לעיל ע' 201 הערה 31).

(7) תו"א מב, סע"ג ואילך, המשך מזה זו תר"ם פנ"ט. ד"ה נ"ח תרמ"ג (שם ובסופו) ותש"ד (בסופו).

(8) סדור ערה, א.

(9) ראה שו"ע או"ח סי' ב' (בשו"ע אדה"ז — סעיף ד'). וראה גם במקומות שנסמנו בהערה 32.

(10) רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ה הי"ח.

(11) ואפילו המצוות דפורים (מקרא מגלה וכו'), אף שמפרסמים הנס דפורים, אין

אור וואס איז זיך מתלבש אין איר, איז א ראי' אז דער אור איז אזא וואס קען אויפגענומען ווערן אין די גדרים פון א כלי¹⁴. און דערפאר קען ער ניט נמשך ווערן אזוי נידעריק — ביז צו אין די דברים האסורים פון ג' קליפות הטמאות¹⁵.

דאקעגן דער אור וואס ווערט נמשך דורך קיום מצות לית, איז א בלתי-מוגבל לגמרי (און דעריבער איז זיין המשכה ניט דורך אן עשי' חיובית (כלי), נאר דורך דער ווירקונג פון שלילה — וואס דער מענטש איז דוחה און טוט ניט דעם איסור¹⁶). און ווי-באלד אז אט-דער אור האט ניט אין זיך קיין הגבלות, קען ער דעריבער נמשך ווערן, אן שום באגרענעצונג. ביז צו גאר נידעריק — און פועל זיין אויך דארט¹⁷.

און עד"ז איז אויך די מעלה פון מצות נר חנוכה¹⁸: דורכן קיום פון

(14) ת"א נב, ד. לקו"ת פקודי ה, ד. המשך מצה זו שם פ"מ ואילך, ד"ה מאי מברך ש"ת (בסה"מ ה"ת"ש, וגם בסה"מ קונ"ט ח"ג).

(15) ראה דרמ"צ קצא, א.

(16) בכ"מ מבואר [לקו"ת שם. המשך מצה זו שם (פמ"א ואילך), ס"ה מאי מברך הג"ל, וראה גם ת"א שם], אשר כל המצות דרבנן, מכיון שענינם הוא דחיית והרחקת הרע (כי גם "מצות" (עשה) דרבנן הם דוגמת הגדרים וסייגים), יש בהם המעלה דלית.

ומ"מ מעלה מיוחדת במצות נ"ח, שבכל המצות דרבנן הלית שבהם הוא רק בהכונה ותכלית שלהם [זבכילות הוא, מה שהם גדרים וסייגים לד"ת כנ"ל, וכן בפרטי ענינם, וכמו מצות נט"י, שענין עשיית המצוה היא המשכת בחי' אור החכמה, אלא שהכונה בהמשכה זו היא — דחיית החיצונים], משא"כ מצות נ"ח, להרי ענינה של עשיית המצוה גופא הוא — לא ענינה מבחוק את קו השמאל ובחי' רה"ר, ועצ"ע.

דארף מקיים זיין דוקא בפנים, אפילו די מצות וואס מען קען זיי טאן אויך בחוץ, ברה"ר — האבן זיי דאך, ביי זייער קיום ברה"ר, קיין שום ספער ציעלע פארבונדנקייט ניט מיטן חוץ (והראי' מינ"י ובי': מען קען זיי טאן אויך בפנים), און די מעגלעכקייט צו טאן זיי ברה"ר פונקט ווי בבית, נעמט זיך דערפון וואס אט-די מצות זיינען בכלל ניט פארבונדן מיט קיין מקום מסויים.

עפ"ז קומט אויס, אז מצות נר חנוכה, וואס דארף זיין בשמאל און (דוקא) מבחוק, טיילט זיך אויס (ניט נאר פון מצות מזוה, נאר אויך) פון רוב ה' מצות ככולן.

ג. דער אונטערשייד פון נר חנוכה און די אנדערע מצות, איז בדוגמת החילוק צווישן מצות לא תעשה און מצות עשה:

מצות עשה קען מען מקיים זיין נאר מן המותר בפ"ד¹⁹ מיט דברים המותרים (וואס זיינען מקבל חיות פון קליפת נוגה²⁰). מצות לית ווערן אויסגעפירט דוקא דורך (ניט טאן קיין) דברים האסורים — וועלכע נעמען זיך פון ג' קליפות הטמאות.

דער טעם דערויף איז: דער אור אלקי וואס ווערט נמשך דורך קיום מצות עשה איז אזא וואס איז זיך מתלבש בכלי²¹ (פון דעם גופא, וואס די מעשה המצות קען זיין א כלי צום

צריכות להיות ברה"ר (ואדברא מקרא מגלה — הוא בביהכניס), ומוזה מובן, שמה שר חנוכה מצותה מבחוק דוקא הוא (לא רק מצד הענין דפרטומי גיטא, כ"א) לפי ש' ענינה הוא להאיר בחי' טורי דפרודא, כד' לקמן בפנים (דיה נ"ח חש"ד שם).

(12) שבת כח, ב. ושי"נ.

(13) ראה תניא רפ"ז, ובכ"מ.

איר ווערט נתברר דער דבר הגשמי מיט וועלכע מען טוט די מצוה.²⁰

און דאס איז אויך די שייכות פון נר חנוכה צו „ותורה אור“²¹ — ווייל אויך תורה איז זיך מתלבש און לאזט זיך אַראָפּ צו דן זיין אויך וועגן דבר־רים האסורים און דברים טמאים, און דורך דעם אור התורה וואָס מען איז דאָרט ממשיך, איז מען מברך²² די ניצוצות הקדושה וואָס געפינען זיך דאָרט און מען איז זיי מעלה אין קדושה.²³

ה. ס'איז ידוע, אָז די ז' מצות דר־בנן (וואָס נ"ח איז בכללם) ווערן נמשך און קומען פון די מצות התורה.²⁴ איז דערפון מובן אָז אין מצות התורה איז פאַראַן אַ מצוה וואָס באַלייכט דעם „שמאל“ און רה"ר — בדוגמת מצות נ"ח.

של יט כסלו הוא „סדה בשלוש נפשי וגו' כי ברבים היו עמדי“ וי"ל שלכן הסיום וחותם דאגה"ק (ס"ב) „אחר ביאתו מסיב“ הוא „יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו'“.

(20) אלא שהבירור דמ"ע הוא רק בדברים שמק"ג, ונ"ח מאירה גם את קו השמאל ורה"ר כנ"ל (ובדוגמת המבואר בדרמ"צ שם בענין התשובה).

(21) ראה תו"א מב, ג. סודר שם. המשך מצה זו שם. ד"ה נ"ח תרמ"ג פ"ד.

(22) ראה גם לקו"ת ראה ל, ב. ושם (לא, ב), שהוא כענין ערבים עלי דברי סופרים.

(23) ראה גם המשך מצה זו שם, וד"ה ויאמר משה שם, שזהו הדמיון דנ"ח לתורה. ובהמשך מצה זו שם (ולהעיר גם מתו"א מב, סע"ג), שבנ"ח יתרון לגבי תורה. עיי"ש.

וי"ל שזהו גם מה שנ"ח גורם לאור התורה (ראה שבת כג, ב. וברש"י שם ד"ה בגי' — כי דבר הגוים יש לו יתרון על הדבר הנמשך על ידו (המשך וככה תרל"ז ע"ו).

(24) אגה"ק סכ"ט (קג, א).

אַט־דער מצוה ווערט נמשך אַזאַ אור, וואָס האָט בכח צו באַלייכטן אויך דעם קו השמאל און רשות הרבים.²⁵

ד. אין אמת'ן איז אין מצות נר חנוכה פאַראַן — אַ מעלה אויך לגבי מצות ל"ת — ווייל אין איר איז דאָ אויך די מעלה פון מ"ע²⁶: דורך מל"ת איז מען דוחה די דברים האסורים, מען איז זיי אָבער ניט חברר. משא"כ דורך נ"ח באַלייכט מען דעם „שמאל“ און „רשות הרבים“; מען פועל'ט (נאָכ'ן) „מסרת . . רבים ביד מעטים“ (א) „ברבים היו עמדי“, אָז אויך דער (רשות ה) „רבים“ ווערט (ליכטיג) „עמ' די“²⁷ — בדוגמת מ"ע וואָס דורך

(17) ראה סודר ערה, ג. מצה זו שם פ"ס. ד"ה ויאמר משה תש"ד פ"ב.

(18) בכללות, כל המצות דרבנן, מכיון שהם בקום ועשה (נוסף להמעלה דמל"ת שיש בהם — מכיון שענינם הוא דחיית הרע) יש בהם (גם) המעלה דמ"ע (מקומות שנשמנו בהערה 16), אלא שבכל המצות דרבנן — ענין המצות עשה שבהם הוא בנוגע להמצוה — המשכת האור; שלהיותם בקום ועשה, נמשך האור בכלים. אבל בנוגע מעלת הל"ת שבהם (מה שהם דוחים את הרע) — הרי ענין זה בהם הוא בדרך דחי', ולא בדרך בירור. משא"כ במצות נ"ח, העשה והלא תעשה שבה הם באותו הענין עצמו: הל"ת שבה — מה שהיא שייכת לקו השמאל ורה"ר — הוא בדרך בירור (ראה ד"ה ויאמר משה שם), שהיא מאירה אותם.

(19) תהלים נה, יט. ירושלמי סוטה פ"א סה"ת. וראה גם במדב"ר פ"ט, כד.

ולהעיר אשר יום הראשון דחנוכה [אשר „עיקר הגם ביום הא' . . והוא כולל ז' ימים“ — ש"א ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב] חל בשבעת הימים ד"ט כסלו* — והרי מענינו

(*) שייכות המספרים יט כה — מובנת עפ"מ"כ בתו"א בראשית (ו, ריש ע"ד) ולקו"ת נצבים (מד, סע"ב) ותנהות הצ"צ לשם.

גלייך צו תפלין ווערט דארט געמיינט בנוגע מצות — ווייל וויבאלד אז מצו ות תפלין פועל'ט אויך אויף דעם „שמאל“ און „עמי הארץ“, האָט זי אין זיך אויך די מעלה פון תורה וואָס פועל'ט אַ בירור אויך אין גקח"ט.

ו. עס שטייט אז מען דאַרף מרבה זיין אין משך פון די חנוכה-טעג בנתינת צדקה³⁰, „בממון וגוף“³¹ — צדקה בגשמיות און, כמובן, אויך צדקה ברוחניות. איז היות אז די מצוה פון תפלין האָט, ווי געזאָגט, אַ שייכות מיוחדת צו מצות נ"ח.

(און ס'איז נאָך דאָ אויך אין דעם אַ יתרון אין תפלין אויף נ"ח: דאָס וואָס נ"ח איז משמאל, איז נאָר דאָן ווען ס'איז דאָ מוזה מימין³², משא"כ תפלין דאַרפן אַלעמאל זיין אויף יד כהה און — דער של ראש — מגולה) —

דאַרף מען דעריבער אויסנוצן די ימי החנוכה במיוחד, מיט דער מעגלעכסטער השתדלות, אויך אום צו פאַרשטאַרקן „מבצע תפלין“.

גייעים בתורה יומם ולילה — הובא ונתבאר בד"ה איתא במדרש תלים (גדפס בשה"מ תש"ח).

(30) מ"א ריש הלכות חנוכה, הועתק בדברי נחמי — השלמה לשו"ע אדה"ז סו"ס עת"ר. וראה שיחת שבת חנוכה תשכ"ה הערה 14 (גדפס לקמן ע' 443).

(31) פרמ"ג באו"ח שם. וראה שיחה הנ"ל הערה 15.

(32) וכאשר אין מוזה בפתח יניחנה בימין (הגהות מיימוניות דלהלן, טואו"ח סו"ס תרע"א) — ככל המצות שצ"ל בימין (הגמ"י הלי חנוכה פ"ד ה"ז (הובא בב"ח לאו"ח שם), ר"ן שבת כב, א).

די מצוה וואָס איז פאַרבונדן מיט „שמאל“ איז מצות תפלין³³ — די תפלין של יד וואָס מען דאַרף לייגן אויפן „יד כהה“. ובפרט לפי המבואר בזהר³⁴, אַז דאָס וואָס מען לייגט תפלין אויפן יד שמאל איז בכדי צו „איינבינדן“ דעם יצה"ר שבלב אַז אויך ער זאל ווערן משועבד צו אלקות — קומט דאָן אויס אַז דורך תפלין טוט זיך אויף דער ענין ווי ביי נר חנוכה, צו באַלייכטן אויך דעם צד השמאל.

עד"ז איז אויך בנוגע צו תפלין של ראש³⁵: דאָס וואָס דער של-ראש דאַרף זיין מגולה, איז עס בכדי אַז „וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך“³⁶. קומט דאָן אויס, אַז ענינם איז צו באַווייזן אלקות (אויך) צו עמי הארץ און פועל'ן אין זיי „ויראו“.

דערמיט וועט מען פאַרשטיין דעם לשון רז"ל „הוקשה כל התורה כולה לתפלין“³⁷ — כאַטש אַז דער פאַר-

(25) ואי"ז סותר למ"ש לעיל הערה 1 — כי במצות נ"ח (וכן בשאר המצות (דרבנן)) כמה ענינים, ומה שני"ח שייכת למזוות פתח הבית — נמשך ממצות מוזה, ומה ששייכת לקו השמאל — נמשך ממצות תפלין. וזה שענינה בנר ואור — לגרות דביהמ"ק. (26) חז"ל רפג, א.

(27) וגם הרי „שלימות“ תש"ר תלוי בתש"י (ראה צפע"נ על הרמב"ם הלי תפלין פ"ד ה"ד — נעתק בלקו"ש ח"ט ע' 56 הערה 34 * (וראה שם בפנים שזה שייך להיראו ממך)).

(28) תבא כה, יוד. ברכות ו, א. וש"נ. (29) קידושין לה, א. ולהעיר גם ממדו"ל (מדרש תהלים בתחלתו — א, ב) „קיימו מצות תפלין ומעלה אני עליכם כאילו אתם

(*) וראה לקו"ש ח"ט ע' 49 ואילך.

און כשם ווי דער נס חנוכה האָט זיך אויסגעדריקט ניט בלויז אין דעם וואָס „לעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה“ — וואָס מען איז געוואָרן געהאָלפן און אויסגעלייזט פון די „טמאים“, „רשעים“ און „זדים“ טראָץ דעם וואָס זיי זיינען געווען „גבורים“ און „רבים“ — נאָר האָט אויך דערפירט דערצו אַז „ואחכ באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך“;

אַזוי וועט אויך די מצוה פון תפלין ניט נאָר ברענגען די „תשועה“ און „פורקן“ פון די „עמי הארץ“ — וואָס רום עס וועט זיין דער „ויראו ממך“, זיי וועלן נתבטל ווערן פאַר אידן ביז אין אַן אופן פון „וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם“ זי.

נאָר נאָך מער — אַז „אחר כך“ וועט עס צוברענגען צום „באו בניך לדביר ביתך“ — אין ביהמ"ק השלישי שי וואָס וועט אַראָפּקומען און נתגלה ווערן למטה³³, בקרוב ממש.

(ממאמר ושיחת שבת חנוכה תשכ"ח)

און אַז מען וועט פועל זיין ביי אַ אידן ער זאל מקיים זיין מצות תפלין, וועט דורכדעם זיין, כפסק חז"ל במש"נ³⁴ (וואָס טעה בדבר משנה חזר³⁵ ווייל עס איז גאַרניט שייכות אַ טעות אין דעם לפשיטות הענין³⁶) „מצוה גוררת מצוה“ — און דער פסק איז דאָך בנוגע יעדער מצוה; ועל אחת כמה וכמה בשייכות צו מצות תפלין וואָס צו איר זיינען צוגעגליכן אַלע מצות³⁷ (ובפרט לפי המבואר בזהר אַז דורך קיום מצות תפלין איז מען מש"עבד דעם יצה"ר, כנ"ל) — אשר ע"כ איז דאָך זיכער אַז דאָס וועט אים סוף כל סוף דערברענגען צו דעם קיום פון שאר המצות.

(33) אבות פ"ד מ"ב.

(34) סנה' לג, א. ושא"נ. טושו"ע חו"מ רסכ"ה.

לאחרי חתימת הש"ס וכו' דין זה הוא גם בנוגע לדברי האמוראים וכו' (שם). וראה הל' ת"ת לאדה"ו פ"ב ה"א, מ"מ אינם בפשטות כ"כ כמו „משנה“ (ממש) (ראה לקו"ש ח"ו ע' 52 הערה 27).

(35) ראה טור חו"מ שם: כיון שהטעות בדבר הפשוט. ובב"י שם (בשם הרשב"א): דכל טועה בדבר משנה, דבר ברור. . ולא הוה לי למיסמך עלי.

(36) וכפשטות הסוגיא קידושין שם, שהכונה היא למצות התורה, עיי"ש.

ואף שבכמה מצות אמרו שהן שקולות כנגד כל המצות — הרי (א) אינו דומה „שקולה“ ל„הוקשה“. (ב) מהיקש זה (מה שכל המצות הוקשו לתפלין) למדין הלכה למעשה הלכות ודינים בכמה מצות.

(37) לשון הכתוב (יהושע ב, יא) בנוגע ליריחו מנעולה של ארץ ז' עממין שהן כוללין כל ע' האומות.

(38) ראה רש"י ד"ה אי גמי (ר"ה ל, סע"א. סוכה מא, סע"א). תוד"ה אין בנין (שבועות טו, ריש ע"ב — מתנחומא). וז"א כח, א. שם במהג"ע קיד, סע"א. ועוד.

ויגש

(ג) מצד איזה טעם איז נויטיק צו דער-
מאָנען (אין פסוק) ביים ענין פון „ובני
שמעון גו'“, אָז דינה „נבעלה לבעני“

שכס ויצאו“ (כבב"ר פ"פ, יא) — (א) אינו
נזכר כלל בפירש"י. (ב) באם דיוק רש"י
הוא מ„ויקחו“, הוצרך לפרש זה שם —
בפ' וישלח.

גם אין לומר שמה שמפרש רש"י „בן
דינה כו'“ הוא לפי פירושו השני שבפ'
וישב (לו, לה) „כנעניות היו“, שלפניו
קשה: מכיין שכולן היו בני כנעניות למה
כתיב גבי שאול כנענית יותר מבכולן (ראה
בגו"א וש"ח כאן, וראה גם רא"ם ויחי ג,
יג) — ואדרכא — זהו היפך דרך הפשט
לפרש שבכל אלה שהיו בני כנעניות — לא
הוזכר זה, ודוקא שאול שה' בן בתו של
יעקב מכנהו „בן הכנענית“ מפני שדינה
נאנסה ע"י כנעני!

ונוסף לזה: ממ"ש רש"י (ויחי ג, יג)
שיעקב צוה „אל ישא אחד מבניכם כו'
שהם מבנות כנען“ [והוציא את כל השבטים
(לבד מגנשה ואפרים), וכמפורש ברש"י שם
„וקבע להם מקום ג' למורה וכן לר'
רוחות“], מוכח שגם שאול הי' בן כנענית.

ודוחק לומר, שמכיין שהוציא את שאר
בני השבטים, הוציא משויז את כל בני
בניו — גם את שאול (ושלה) [ושאני מגשה
ואפרים ש„לי הם — בחשבון שאר בני“
(ויחי מח, ה ופרש"י שם)], כי

(א) באם שאול (ושלה) לא היו מבנות
כנען והיו ראויים לישא את ארונו — למה

(*) וכמו שמצינו שלאחרי שרש"י מביא
כמה פירושים באיזה ענין, מפרש הוא
לפעמים אח"כ לפי פירוש אחד בלבד (ראה
לקו"ש ח"ט ע' 3 הערה 18) — מפני
שלשאר הפירושים אין הכתוב זקוק לביאור
כי מובן הוא מעצמו וכיו"ב. וגם בענין
זה עצמו — הפירוש „כנעני — תגרא“
(וישב לח, ב) הוא רק אליבא דר"י,
והפ"י „שהם מבנות כנען“ (ויחי ג, יג) הוא
רק אליבא דר"נ (וכמבואר בארוכה להלן
בשיחה ב' לפ' ויחי).

א. אויפן פסוק ובני שמעון גו' י, זאָגט
רש"י: „בן הכנענית — בן דינה שנבעלה
לבעני“, אָז „הכנענית“ מיינט דאָ ניט
כפשוטו, אָן אשה כנענית, נאָר דער פסוק
מיינט דערמיט דינה'ן, און רופט זי אָן
„כנענית“ דערפאַר וואָס „נבעלה לבעני“
ני"ז — און דערנאָך איז רש"י מוסיף:
„כשהרגו את שכס לא היתה דינה רוצה
לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה“.

אין דעם איז ניט מובן:

(א) פאַרוואָס ברענגט רש"י פון פסוק
אויך דעם וואָרט „בן (הכנענית)“ —
און אויך דערנאָך אין זיין פירוש זאָגט
ער „בן (דינה כו')“ — בשעת זיין פירוש
האָט ניט צו טאָן לכאורה מיט „בן“,
נאָר בלויז מיט „הכנענית“?

(ב) פון וואָנען נעמט טאָקע רש"י אָט
דעם אויסטייטש, אָז מיט „הכנענית“
ווערט דאָ געמיינט בלויז „נבעלה לבעני“
ני"ז און ניט כנענית ממשי?

(1) פרשתנו מו, יו"ד.

(2) ואף שבשכס נאמר (וישלח לה, ב)
„שכס בן חמור החווי“ — הרי כל ו' האומות
נקראים כנענים (רש"י בא יג, ה), וראה גם
לעיל נח יו"ד, טו ואל"ף.

(3) בגו"א כאן (וכ"ה ברא"ם): „שאין
לומר כנענית ממש, אפשר כי אברהם צוה
שלא יקח בנו מבנות הכנעניים ויעקב מניח
את שמעון ליקח כנענית, אלא בן דינה“
(וראה להלן שיחה ב' לפ' ויחי, שזהו גם
אחת ההוכחות של רש"י (וישב לו, לה)
לפרש (בפירושו הראשון — העיקרי) כדעת
ר"י שאחיות תאומות גולדו כו' ונשאום,
(ושם לח, ב) „כנעני“ תגרא, כמבואר
שם הערה 5, 34 — אבל ראה שם בשו"ג
להערה 34).

— אבל אינו מובן, שהרי הי' אפשר
לפרש כאן „כנענית — תגריח“ (וכמו
שהקשה הרא"ם כאן, ומ"ש הרא"ם שהה"ר
כחה הוא ממ"ש „ויקחו את דינה מבית